

Λαογραφικό Λεξικό της Ελληνίδας Μамής

Δρ Χρίστος Θ. Οικονομόπουλος, Παιδοχειρουργός.

(Συνέχεια από το προηγούμενο)

θεριογεννημένος, ο, το παιδί που γεννήθηκε την ώρα που γεννήθηκε και το θεριό του σπιτιού (ο οικουρός όφεις), συνήθως μεταξύ 9-25 Μαρτίου.

θεριόλαδο, το, θεραπευτικό βάλαμο της μамής για επούλωση πληγών. Το παρασκευάζει βάζοντας μικρά φιδάκια μέσα σε λάδι και εκθέτοντάς το στον ήλιο για 40 ημέρες.

θέρμη, η, η οξεία προσβολή πυρετού, ιδίως ελώδους, η ελονοσία. Λέγεται και «μονόφλογο». Θεραπεύεται με θερμόχορτο ή θερμασοβότανο.

θερμοζάχαρη, η, χλιαρό νερό με ζάχαρη ή κάντιο. Μ' αυτή ποτίζει η μамή τις πρώτες ημέρες το αρτιγέννητο, μέχρι να το θηλάσει η μάνα του.

Θερμολόγος, ο, ο Άγιος Ιωάννης ο Πρόδρομος, που θεραπεύει τη θέρμη (ελονοσία).

θερμολοιμικό, το, ο τυφοειδής πυρετός.

θερμομάτα, η, η γυναίκα που ματιάζει εύκολα τη λεχώνα και το παιδί.

θερμόργιο, το, ο συνεχής πυρετός με ρίγος.

θερμός, ο, ο μικρός και ο μεγάλος: 1) ο μικρός είναι είδος αχνίσματος της λεχώνας με αρωματικά φυτά, δέκα ημέρες μετά τον τοκετό, 2) ο μεγάλος είναι το λουτρό της λεχώνας στις σαράντα ημέρες, με 40 είδη αρωματικών φυτών (θυμάρι, δάφνη, δεντρολίβανο, μυρτιά, κυπαρίσσι, πορτοκαλιά, νεραντζιά, λεμονιά κλπ.), για να πάει μαζί με τη μамή στην εκκλησία και να πάρει την ευχή του

σαραντισμού.

θερμόχορτο, το, η αλόη. Δίνεται κατά του πυρετού.

θετός, ο, ο θετός γιός, ο υιοθετημένος.

θηλάζω, βυζαίνω, δίνω γάλα στο βρέφος από τους μαστούς.

θήλασμα, το, ο θηλασμός, η γαλουχία, το βύζαγμα.

θηλασμός, ο, η πράξη και το αποτέλεσμα του θηλάζω. Υπάρχουν πολλές επωδές, εξορκισμοί και προλήψεις της μамής για το θηλασμό.

θηλάστρια, η, η θηλάζουσα μάνα, η τροφός, η αρχαία τίτθη, η βυζάχτρα, η βυζάστρα.

θηλή, η, η θηλή του μαστού, η ρώγα.

θηλυγονία, η, η θηλυτοκία.

θηλυκόκοσμος, ο, τα πολλά κορίτσια μίας οικογένειας.

θηλυκομάνα, η, η μάνα που γεννάει συνέχεια θηλυκά. Θεωρείται ακατάλληλη για τεκνογονία, ντρέπεται να παρουσιαστεί στους συγγενείς και στην κοινωνία, η δε μамή δεν φιλοδωρείται από τον πατέρα, παρά μόνο από τη γιαγιά με ένα πιάτο φακές!

θηλυκόντυμα της μамής, το, όταν μία μάνα κάνει πολλά κορίτσια, μόλις πέσει το ύστερο (πλακούς) η μамή το δίνει να το φάει μια μαύρη σκύλα και λέει: «Μαυρόσκυλα, πάρε σύ τα κορίτσια και δός της μάνας τα άλλα σερνικά!».

θηλυκοχόρτι, το, είδος κυκλάμιου με ροζ ή κίτρινο λουλούδι, που όταν το φάει η έγκυος θα γεννήσει θηλυκό παιδί. Το

αντίθετο, το αρσενικοχόρτι, έχει μπλε λουλούδι. [Από εδώ, και τα διακριτικά σπάργανα για αγόρια (μπλε) και για κορίτσια (ροζ)].

θρέμματα, τα, οι πράξεις και οι ενέργειες της μάνας για να αναθρέψει σωστά το παιδί της. Ευχή της μαμής όταν παραδίνει το θρέφος στη μάνα: «Καλά θρέμματα και σιδερένια».

θρεφτάρι, το, το ευτραφές θρέφος.

θρεψοσπύρια, τα, η νεανική ακμή.

θρονί, το, το ξεχωριστό κάθισμα της μαμής, όπου καθίζει την έγκυο για να γεννήσει. Λέγεται και «σκαμνί της μαμής».

θροφανήθρα, η, η νεανική ακμή.

θροφανό, το, ή θροφαντό, το ευτραφές θρέφος. Τους πρώτους μήνες, σε κάθε γέμιση του φεγγαριού, η μαμή το «ξυραφίζει» για να φύγει το «κακό αίμα». Επίσης, κάθε Πρωτομαγιά.

θρόφια, τα, η ανατροφή του παιδιού από τη μητέρα του.

θυγατέρα, η, το θήλυ τέκνο, η κόρη.

θύμησες σαράντα, οι, οι ιατρικές συμβουλές για την εγκυμοσύνη, που έπαιρνε η έγκυος από σαράντα Μαρίες –όταν ήταν αραχνόγκαστρη (είχε συχνά αποβολές)– για την καλή έκβαση της εγκυμοσύνης της. Γενικά, οι συμβουλές από άλλες πολύπειρες και επιτυχημένες μητέρες, δίνονταν εθιμικά προς την έγκυο στις 9 Μαρτίου, γιορτή των Αγίων Σαράντα Μαρτύρων.

θύμηση, η, η ενθύμηση, η συμβουλή προς έγκυο από άλλη πολύπειρη μητέρα.

θυμητικό, το, εκτός από τη μνήμη, στη γλώσσα της μαμής σημαίνει πράγμα φαγώσιμο, δυσεύρετο, το οποίο ξαφνικά θα θυμηθεί και θα επιθυμήσει η έγκυος γυναίκα, και πρέπει να της το δώσουν για να μην αποβάλει.

θυμίαμα, το, το λιβάνι και το λιβάνισμα.

Αναπόσπαστο αποτρεπτικό της μαμής για κάθε κακό στη λοχεία.

θυμιατό, το, το θυμιατήρι, το λιβανιστήρι του σπιτιού, πήλινο ή μεταλλικό. Σε πολλές περιπτώσεις, η μαμή λιβανίζει μ'αυτό για θεία προστασία της λεχώνας.

θωπεύματα, τα, τα επιφωνήματα και οι θωπευτικές εκφράσεις της μαμής και της μάνας, ιδίως όταν το παιδί γεννηθεί αγόρι. Λέγονται και «χαϊδολοϊμάτα της μαμής», για να φιλοδωρηθεί από τον πατέρα.

θωριακό, το, το υπερήφανο βάδισμα της εγκύου στους τελευταίους μήνες της εγκυμοσύνης.

ιάματα, τα, τα αγιάσματα, δηλαδή, οι ιαματικές πηγές σε εκκλησίες (αγιονέρια), όπου καταφεύγουν οι λεχώνες όταν δεν έχουν πολύ γάλα.

ιατρική, η, η γιατρική, η επιστήμη που θεραπεύει τις αρρώστιες. Η λαϊκή μαμή πίστευε στη Θεοκρατική Ιατρική.

ιατρικό, το, το γιατρικό, κάθε φάρμακο για ίαση.

ίκτηρος, ο, η χρυσή. Για τη θεραπεία του, η μαμή κόβει το χαλινό του άνω χείλους ή της γλώσσας.

ινί, το, το υνί του αλετριού. Όταν η λεχώνα πρωτοσηκωθεί, η μαμή τη βάζει από την τρίτη έως την ένατη ημέρα να πατάει ξυπόλυτη σε ένα σιδερένιο υνί, για να γίνει σιδερένια.

ισάζω, για τη μαμή=διορθώνω τη θέση του εμβρύου με εξωτερικό μετασχηματισμό.

ίσκα, η, το αγαρικό έναυσμα. Η μαμή χρησιμοποιεί τη σκόνη της σε αιμορραγίες του τοκετού και της λοχείας.

ίσκιωμα, το, ή ίσκιος, 1) η αδιαθεσία της εγκύου, **2)** δαίμων που βλάπτει τις λε-

χώνες.

ισκιώματα, τα, τα κακά πνεύματα και οι δαίμονες που βλάπτουν τη λεχώνα και το παιδί.

ισκιωμένη, η, η λεχώνα που έπαθε επιάλτη από ίσκιο.

ίσωση, η, η ενέργεια της μαμής, να ισιώσει το έμβρυο όταν έχει ανώμαλη θέση στη μήτρα.

K

καθουρόδοντο, το, το δόντι από τη δαγκάνα του κάβουρα. Τριμμένο, το χρησιμοποιεί η μαμή για τη θεραπεία του καρκίνου του μαστού (φάουσα).

καζάνισμα, το, ή καζάνισμα της στείρας, επί τρία Σάββατα η μαμή έβαζε τη στείρα κάτω από το ρακοκάζανο και χτυπώντας το 40 φορές έλεγε:

«Ντάγκα-ντούγκα το καζάνι, σερνικό παιδί να κάνει».

καζανόκληρα, η, το αγόρι που γεννιέται μετά από το «καζάνισμα» της γυναίκας.

καημός, ο, πόθος της στείρας να αποκτήσει παιδί• «έχει καημό να κάνει παιδί».

καθαρή, η, η γυναίκα την περίοδο που δεν έχει τα έμμηνα.

καθαροπρόσωπη, η, 1) η έγκυος που στην εγκυμοσύνη έχει πρόσωπο καθαρό, χωρίς πανάδες. Η μαμή πιστεύει ότι γεννάει αγόρι• «καθαροπρόσωπη γεννά αγόρι», 2) η μάνα που γέννησε αγόρι, 3) η μάνα της νύφης, που η κόρη της βρέθηκε παρθένα. Ο γαμπρός δωρίζει στη μάνα νομίσματα, «τα παρθενίκια», για την τιμή της κόρης της.

καθάρισιο, το, κάθε φάρμακο που προκαλεί διακίνηση του εντέρου.

καθιστή, η, η στάση της επιτόκου επάνω στο σκαμνί (θρονί) της μαμής.

καιουργιογεννημένο, το, το νεογέννητο, το αρτιγέννητο.

κακαθρώπισμα, το, το παιδί που γεννήθηκε με πολλαπλές συγγενείς ανωμαλίες.

κάκανα, τα, όταν το παιδί είναι αγόρι, στα τριήμερα φτιάχνουν μικρά γλυκά, που είναι παξιμάδια ζυμωμένα με αλεύρι, ζάχαρη και κανέλλα. Όταν κοσκινίζουν, η μαμή ρίχνει λίγο αλεύρι στο στρώμα της λεχώνας και λέει:

«Γελάστε να γελάσουμε,

να ξεροκακανίσουμε,

κα, κα, κα, κα, κα, να»,

για να τους χαροποιήσει όλους. Μετά ζυμώνουν και η μαμή κυλάει το μωρό επάνω στο ζυμάρι λέγοντας: «φάγε, λύκε, χόρτασε», για να είναι πάντα χορτασμένο το παιδί, και φιλοδωρείται από τον πατέρα.

κακαρρώστια, η, η θανατηφόρος νόσος της λεχώνας, η επιλόχειος λοίμωξη.

κακατσιίδα, η, η σκόνη από κηκίδι δρυός. Μ' αυτή η μαμή πασπαλίζει τα σκέλια του βρέφους για να μη συγκαίγεται.

κακάωρο, το, η αναποδιά της μαμής επί δυστοκίας.

κακοβολεύω, δυστοκώ, επί επιτόκου.

κακοβολιά, η, η αδιαθεσία της εγκύου.

κακόγαλη, η, η λεχώνα που δεν βγάξει πολύ γάλα.

κακόγεννη, η, η γυναίκα που έχει δυστοκία.

κακογεννήτρα, η, ή κακογέννητη, αυτή που με δυσκολία γεννά, η δύστοκη.

κακογεννοπάνι, το, το τετράγωνο πανί της μαμής, που το τοποθετεί πάνω στην κοιλιά της κακόγεννης γυναίκας, η οποία τότε γεννά με μιάς. Πιστεύουν ότι αυτό το πανί της μαμής έχει μαγική δύναμη, γιατί μ' αυτό η μαμή είχε σκεπάσει φίδια που εβατεύοντο (βρίσκονταν σε ερωτική περίπτωση).

κακογεννώ, τίκτω με δυσκολία.

κακόγκαστρο, η, η έγκυος που έχει

άσχημη εγκυμοσύνη, με πολλές παραξενιές και πολλούς εμέτους.

κακοθάνατη, η, η ετοιμοθάνατη λεχώνα που βρίσκεται σε αγωνία θανάτου.

κακοκαρδισμένη, η, η μαμή που έχει την ατυχία να χάσει στη γέννα τη μάνα ή το παιδί.

κακομάτα, η, η γυναίκα με άγριο βλέμμα, που ματιάζει αυτή που έχει εξώφθαλμο (θυρεοτοξίκωση).

κακό μάτι, το, η βασκανία, η ψυχοβολία.

κακόματος, ο, αυτός που γεννήθηκε ημέρα Σάββατο, πιάνει το μάτι του και βασκαίνει. Δεν επιτρέπεται να επισκεφθεί λεχώνα, ακόμα και αν είναι στενός συγγενής της.

κακομοίρα, η, στη γλώσσα της μαμής, η μάνα που γεννάει όλο θηλυκά τέκνα. Λέγεται και «κακορίζικη». Στη γέννηση θηλυκών η μαμή δεν (ή σπάνια) φιλοδωρείται.

κακοξόδευτη, η, η άσχημη γεροντοκόρη, που λόγω της ασχήμιας της δεν μπορεί να παντρευτεί.

κακοποδαριά, η, το κακό ποδαρικό. Σε δυστοκία, η μαμή πιστεύει ότι κάποιος με κακό ποδαρικό έφερε τους δαίμονες.

κακόρεκτο, το, το νεογνό που έχει κακοπάθει στη γέννα και δεν θέλει να θηλάσει.

κακοσημαδιά, η, το κακό σημείο, ο κακός οiwνός. Στη γλώσσα της μαμής, η αδράνεια της μήτρας (έλλειψη ωδίνων) στον τοκετό.

κακοσήμαδο, το, το παιδί με συγγενείς ανωμαλίες.

κακόσπορο, το, το παιδί που γεννήθηκε από ανήθικη ή ανύπαντρη (αστεφάνωτη) μάνα.

κακοσύλληψη, η, η κακοψυχία της εγκύου.

κακοσυνδρομή, η, η κακή τύχη της λεχώνας, όταν έχει σοβαρές επιπλοκές της

λοχείας (επιλόχειο πυρετό, αιμορραγία, κλπ).

κακούτι, το, το αρτιγέννητο.

κακόφαγο, το, το νεογνό που δεν θέλει να θηλάσει μετά την τρίτη ημέρα από τη γέννησή του.

κακοφόρμισμα, το, η μόλυνση του τραύματος.

κακοψυχήματα, τα, οι αδιαθεσίες κατά την εγκυμοσύνη, οι τάσεις προς έμετο. Λέγονται και «κακοψύχια».

κακοψύχι, το, οι αδιαθεσίες της εγκύου και οι περιέργες επιθυμίες και φαντασιοπληξίες.

κακοψυχώ, αισθάνομαι τα αηδή συμπτώματα της εγκυμοσύνης, κισσώ.

κακωσύνη, η, η προσωποποίηση της στρίγκλας, δαίμονα που πνίγει τα βρέφη (νεογνική τετανία).

καλαμοβύζα, η, η μάνα με μεγάλες θηλές στους μαστούς, που δυσκολεύουν το νεογνό να θηλάσει, γιατί του προκαλούν πνιγμονή.

καλαμόμαλλο, το, το χνουδί που βγάζουν στην κορυφή τα καλάμια. Είναι αιμοστατικό υλικό της μαμής, για αιμορραγίες στον τοκετό ή τη λοχεία.

καλάνθρωπος, ο, το φυτό μανδραγόρας (μαγικό βοτάνι της μαμής). Το δίνει η μαμή και το τρώνε οι στείρες για να πιάσουν παιδί.

καλαντρειωμένο, το, το παιδί με συγγενή μηνιγγομυελοκήλη. Μετά την τρίτη ημέρα, η μαμή μαζί με τη μάνα του το διαλαλούν στα όρη και στα βουνά.

καλαφέντρα, η, η μαμή που επειγόντως καντηλοβάφτισε ή αεροβάφτισε ένα παιδί και έζησε.

καλέ, η μάνα, η μητέρα, η μαμή (από μεγάλο σεβασμό).

καλημάνα, η, η γιαγιά της μητέρας και η νονά.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)